

ÜLKEMİZDE ESKİÇAĞ BİLİMLERİNİN EĞİTİME İLK YANSIMASI *

*Selen HIRÇIN ***

Ülkemizde Eskiçağ bilimlerinin araştırılıp incelenmesinde izlenen yol, diğer çağdaşlarının ve bilim dallarının aksi yönünde seyretmiş, yani Anadolu'nun konumu ve yapısından ötürü, buradaki tarihi eserlerin bir an önce değerlendirilmesi endişesiyle, önce kazı ve müze çalışmaları yapılmış, daha sonra bunu oldukça geniş bir zaman boşluğuyla, gerçek anlamdaki teorik çalışmalar izlemiştir.

Bu alandaki ilk tohumların, 1846 yılında çıkarılan kararnameyle Ayasofya Cami yakınında yapımına başlanan ve ülkenin ilk üniversitesi olan Darülfünun'un açılmasıyla, atıldığı söylenebilir. Dönemin bilim adamlarının halka açık konferanslar vermesi kararlaştırıldıktan sonra, ilk dersler 12 Ocak 1865'te başlamıştır. Bu dönemde, adına bu alanda yapılan her türlü atılımda rastladığımız aydın bir kişi olan Ahmet Vefik Paşa «tarih felsefesi» dersleri vermektedir. Ancak çok geçmeden üniversite kapatılmak zorunda kalmıştır. 1868'de çıkarılan «Maarif-i Umumiye Nizamnamesi» ile «Darülfünun-u Osmani» adıyla kurulan ikinci girişimde, üç şubeden birisi «Hikmet ve Edebiyat» olmuş, ancak mutaassıp çevreleri galeyana getiren bir konferans nedeniyle 1871'de tekrar kapatılmıştır. 1874-75'te üçüncü defa açılan üniversitenin adı «Darülfünun-u Sultani», Edebiyat şubesinininki ise «Edebiyat-ı Aliye Mektebi» olmuştur. Yine aynı tarihte, ilk olarak bir Arkeoloji Okulu açma isteği oldukça dikkat çekicidir.

* 14-16 Mart 1989 tarihleri arasında yapılan, «Türkiye'de Eskiçağ Bilimlerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği : Sorunlar, Çözümler, Öneriler» konulu panelde sunulan metindir.

** İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Hititoloji Anabilim Dalı.

Aslında bu düşünce, özellikle eski eser kaçakçılığının önlenmesi amacıyla belirmiştir. Bu dönemde müzenin başında Dr. Dethier bulunuyor ve «Âsâr-ı Atika Nizamnamesi» nin maddelerinde yer alan bazı açıklıklar nedeniyle, eski eserlerin ülke dışına çıkarılmasına engel olunamıyordu. Arkeolojik kazıların yönetmelik ve kanunlara bağlanması ve devlet otoritesi yoluyla, bu kaçakçılığın büyük ölçüde önlenmesi mümkündü. Diğer yandan, yabancıların yaptıkları kazılarda çıkan eserlerin değerini anlayacak, aynı zamanda bizzat kazı yapabilecek, ayrıca var olan ve bulunacak tarihi eserlerin bakım ve korunmasını sağlayacak, elemana da ihtiyaç vardı. İşte bu durum karşısında bu elemanların ülke içinden yetiştirilmesi konusunda düşünceler başgösterdi. Bu kararın, Maarif Nezareti'nin Talim ve Terbiye Dairesi durumundaki kurumu olan, «Meclis-i Kebir-i Maarif» te doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir.

Okulun açılmasına dair ilk bilgiler, 29 Ağustos 1874 tarihli bir gazetede yer almakta ve bu makalede «Müze-i Hümayun» dahilinde «Âsâr-ı Atika Mektebi» adı ile bir okul açılacağı, öğretim süresinin beş yıl olacağı ve okulu bitirenlerin Osmanlı ülkesinin her tarafında eski eser keşfine memur edilecekleri bildirilmektedir. Hemen sonra, gerekli şartlar ve düzenlemeler sağlanmadan ve düşüncenin olgunlaşması beklenmeden, okulun bir an önce açılmak istendiği anlaşılmaktadır. Nitekim, kuruluş kararı ile buna ait yönetmelik, 1875 yılı Şubat'ında padişahın onayından geçmiştir.

Konu ile ilgili bir vesikada, bu okul her ne kadar Müze Mektebi olarak geçiyorsa da, gerek okul yönetmeliğinde ve gerekse dönem gazetelerinde yer alan makalelerde, adının «Âsâr-ı Atika Mektebi» olarak anılması nedeniyle, bunu günümüze «Arkeoloji Okulu» şeklinde çevirmek daha uygun görülmektedir. Yönetmelikteki maddelerden de esas amacın arkeolojiye ait bilgi vermek ve özellikle eleman yetiştirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Yine yönetmelikte verilen bilgilere göre, okula alınacak öğrencilerde genel tarih ve coğrafyayı, Fransızca, Eski Yunanca ve Latince'yi çok iyi bilmeleri ve bu dillerden Türkçe'ye çeviri yapabilecek durumda olmaları şartı aranıyordu. Okula başlangıçta 12 kişi alınacak ve bunlara ayda 200 kuruş maaş bağlanacaktı. Müdür-

lûğü aynı zamanda müze müdürü olan Dr. Dethier yapacak, ayrıca bir muavin ve iki öğretmen bulunacaktı. Öğrenim süresi iki yıl olacak ve mezunlar, kazılarda, araştırmalarda ve müze ile ilgili işlerde görevlendirileceklerdi.

Gazetelere akseden ilk haberlere göre, öğretim süresinin peşinen beş yıl olmasının ve sadece Mekteb-i Sultani'yi bitirenlerin alınmasının tasarlandığı, bu arada okul programının da basılıp yayınlandığı, anlaşılmaktadır. Ancak programın yayınlanmasına ve belirttiğimiz gibi, padişahın onayını almasına rağmen, okulun faaliyete geçip geçmediği hakkındaki bilgilerden yoksunuz. Büyük bir olasılıkla öğrenimin yapılamamasına neden olan ağır şartlar, dönemin aydın zümresini oluşturan ve ülke problemlerini yakından takip eden, gazete yazarlarının da eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu makalelerden birinde, Dr. Dethier'in hastalığı nedeniyle bu görevi gerektiğince yerine getiremeyeceği, ayrıca öğrencilerde aranan şartlara sahip olan kimselerin zaten alim oldukları, oysa okula alim olmak isteyenlerin alınması gerektiği vurgulanmış, ders saatlerinin fazla, buna oranla öğretmenlerin az sayıda olmasına, bu şartlar altında çalışmanın imkânsızlığına dikkat çekilmiş, uygulanabilmesi için pek çok düzeltme yapılması ve başka ayrıntılara yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Gerçekten de bu ilk girişimde izlenen yolun, günümüzdeki eğitim metodlarından son derece farklı olduğu, öğrenci yetiştirme kavramından öte, zaten pek çok konuda bilgisi olan kişilere belli başlı pratik dersler veren, bir staj niteliğinde yapılmak istendiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa da, halkın ilgisinin bu yöne çekilmesi ve sonraki aşamalara bir basamak oluşturması açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Dr. Dethier'den sonra müze müdürlüğüne, Güzel Sanatlar'da olduğu kadar, müzecilik ve arkeoloji alanlarında da yepyeni bir dönem başlattığını söyleyebileceğimiz, Osman Hamdi Bey getirilmiştir. Osman Hamdi Bey döneminde bağımsız bir arkeoloji okulu kurulması girişimine rastlanmamakla beraber, bugünkü adı Güzel Sanatlar Akademisi olan, «Sanayi-i Nefise Mektebi» kapsamında bu konulara da ağırlık verilmek istendiği anlaşılmaktadır.

Sanayi-i Nefise Mektebi, başta Osman Hamdi Bey olmak üzere, Ticaret Nazırı Raif Paşa, Sadrazam Sait Paşa, devrin en ileri fikirli devlet adamı olan Mithat Paşa ve daha önce verdiği konferanslardan tanıdığımız, bilgili devlet erkânından Ahmet Vefik Paşa'nın destekleriyle kurulmuştur. Konu ile ilgili resmi yazı 1 Ocak 1882 tarihini taşımakta, ilk yönetmeliğin 6. maddesinde ise, öğretmenlerin okutacağı derslere ait bilgiler verilirken, sanat tarihi, tarih ve âsâr-ı atıka, yani eski eserler, dersleri de sayılmaktadır. Ayrıca yine 8. maddede, bazı derslerin günümüzde seçmeli ders olarak adlandırdığımız şekilde alınmasına izin verilirken, tarih ve eski eserler derslerinin okuldaki tüm öğrencilere zorunlu kılınması da, verilen önemi vurgulamaktadır. Ancak kadrolarda bulunan öğretmenlerin gösterildiği bir cetvelde, ne bu derslere ne de veren kişilerin isimlerine rastlanamamaktadır. Derslerin, diğer atölye öğretmenleri tarafından verilmiş olması ihtimaline karşın, yine de yönetmelikte olduğu kadar esaslı bir şekilde gerçekleştirilemedikleri bellidir. Bu arada, mektebin kuruluş kararından bir sene önce, yani 1881'de Darülfünun üçüncü defa kapatılmıştır.

Osman Hamdi Bey, yine Sanayi-i Nefise Mektebi öğretmenlerinden Oskan Efendi ile birlikte, 1883 yılında İstanbul'da basılan, *Le Tumulus de Nemroud-Daqh* isimli bir kitap yazmıştır. Diğerleri arasında Theodor Reinach ve Ernest Chantre ile birlikte yazdığı ve Paris'te basılan *Une Necropole Royale a Sidon fouilles de Hamdi Bey* isimli kitabı sayılabilir. Osman Hamdi Bey, aynı zamanda, Paris'teki *L'academie des Inscrition et Belles-lettres* kurumunun da üyesiydi. 1889'da bu akademiye sunmak için yazdığı «Le Ruines d'Arslan-Tasch» adlı makalesinde ise, bir Hitit rölyefi hakkında bilgi vermektedir.

Üçüncü kapatılışından sonra üniversite, son olarak 15 Ağustos 1900 tarihinde, yine bir şubesi Edebiyat olmak üzere, «Darülfünun-u Şahane» adı ile hizmete açılmıştır. İlk olarak 25 kişinin alındığı fakülte, ilk mezunlarını 1903'te 7 kişi olarak vermiştir.

Bu dönemin ders programında «ilm-i âsâr-ı atıka» dersi göze çarpmaktadır, ancak öğretim elemanı yokluğundan ötürü, dersin yapılıp yapılamadığı belli değildir. Yalnız bu yıllarda, Osman Hamdi Bey'in damadı olan Vahit Bey, «Tarihi Sinaat» dersleri vermektedir. Osman Hamdi Bey'in Sayda kazılarında bulduğu la-

hitleri «Darülfünun Edebiyat Mecmuası» nda Türkçe olarak ilk yayınlayan, sanat tarihi üzerine kitaplar çeviren Vahit Bey, müzenin ilk Türkçe rehberini de yazmıştır.

Bu dönemde, fakültede bir bölüm klasifikasyonu yapılmadığından, öğrenciler bütün dersleri görüyor ve Edebiyat mezunu olarak kabul ediliyorlardı. Öğrenim, 1915-16 ders yılına kadar böyle devam etmiş, bu tarihten sonra ise fakülte bölümlere göre mezun vermeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı sırasında öğretimde bir duraklama olmuş, ancak hemen sonra bütün üniversiteyi kapsayan bir ıslahat yapılarak, 10 Ekim 1919'da «Darülfünun-u Osmani Nizamnamesi» yayımlanmıştır. Bu arada savaş zamanı Almanlarla olan dostluk nedeniyle, Edebiyat Fakültesi'nin kadrosuna, aralarında Mezsaros, R. Hartman ve Eckard Unger'in de bulunduğu, çok sayıda Alman bilim adamı katılmıştır. Savaş bitiminde bu kişilerin ülkeyi terketmesiyle, bu sefer daha çok Fransız bilim adamları gelmiştir. Bunlar arasında önemli bir isim olarak, sanat tarihçisi Albert Gabriel dikkat çekmektedir.

Islahattan sonra, Tarih-Coğrafya-Edebiyat-Felsefe bölümlerine ayrılan fakülte programında, ilk olarak «Eski Doğu Kavimleri Tarihi» dersi yer almıştır. 1922-23 döneminde ise, Tarih bölümünde Eskiçağ kapsayan iki dersten birini, yine «Doğu Kavimleri Tarihi» olarak, Avram Galanti, diğerini ise «Eski Yunan ve Roma Tarihi» olarak, Fazıl Nazmi vermiştir. Yahudi olan Avram Galanti, oldukça enteresan bir şahıs olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisi Almanya'da Yahudi aleyhtarlığının doruk noktasına çıktığı dönemlerde, İstanbul'da Türk kökenli Yahudilerle ilgili pek çok kitap yazmıştır. Konumuzla ilgili olarak, dilimize kazandırdığı eserler arasında, Hammurabi Kanunu, Üç Sami vazi-i Kanun, Hitit Kanunu ve Asur Kanunu, isimli kitapları sayılabilir.

Cumhuriyet dönemine kadar, üniversite düzeyindeki öğretim sistemini özetledikten sonra, Eskiçağ ile ilgili konuların orta öğretime ne şekilde yansdığına göz atalım.

Dönemin aydınları, özellikle milli eğitimde yapılması gereken değişikliklerin farkındadır; bu amaçla gazete ve dergilerde ülkedeki bilgi eksikliğinden şikayet eden yazılar yazmaktadırlar. Bunlardan 1872 yılına tarihlenen bir tanesinde yazar, hocaların ta-

rih ve coğrafyadan anlamadıklarını ve mekteplerde çocuklara sadece Kur'an okutulmasının son derece yanlış olduğunu söylemektedir. Yazarın aynı makalede, Avrupa dillerinde yazılmış kitapların Türkçe'ye çevrilmesinin gerekliliğinin yanısıra, alfabe değişikliğinin kaçınılmazlığından da bahsetmesi, çok ilginçtir. Doğruluğu bugün hala bazı çevrelerce tartışılan, Harf Devrimi'nden yaklaşık 50 yıl önce yazılmış olan bu yazının, daha Osmanlı döneminde, Arap alfabesinin sakıncalarının farkedilmesi açısından, çok çarpıcı bir örnek oluşturduğu kanısındayız.

Dr. Dethier döneminde kurulmak istenen Arkeoloji Okulu'na alınacak öğrencilerin Mekteb-i Sultani, yani bugünkü Galatasaray Lisesi, mezunu olmaları gerektiğini belirtmiştik. Bu nedenle, bu okulun belli bir ayrıcalığı olduğunu gözönünde bulundurarak, o dönemin okul programlarında yaptığımız incelemelerde, oldukça ilginç sonuçlar elde ettik¹.

Fransız öğretmenlerin ağırlıklı olduğu yıllarda, öğrenim süresi iki yıl hazırlık eğitimiyle birlikte, toplam dokuz yıldır. 1898 yılına ait bir ders programından, tarih derslerinin II. sınıftan, yani hazırlıktan sonra başlamak üzere, haftada iki saat işlendiği anlaşılmaktadır. Buna göre, II. sınıfta, Eski Doğu Halkları Tarihi kapsamında, Mısırlılar, tarihleri, medeniyetleri, anıtları ve dinleri, Mezopotamya'da Asur, Kalde, Babil tarihleri, yine aynı başlıklar altında Persler, İbraniler, Fenikeliler, İran'ın Arap istilasına kadar olan dönemi, Türkler, Oğuz Han ve Turaniler'in istilası konuları anahatları oluşturmuştur. III. sınıfta ise Batı Tarihi'ne geçilerek, Grekler, Pelasglar, Argonautlar, Troya, Dor istilası, Makedonya İmparatorluğu ve Selevkidler, Roma'nın kuruluşu ve Roma tarihi, Triumvirlikler, İmparatorluk ve Konstantin ile Konstantinopolis'in kuruluşu anlatılmıştır. IV. sınıfta ise Ortaçağ'a geçilmiş ve Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans Medeniyeti, Barbarların istilası ve Ortaçağ Avrupa kavimleri işlenmiş, yüksek sınıflarda ise giderek, Yeniçağ ve Yakınçağ içerikli tarih dersleri ve-
rilmeye başlanmıştır.

1 Yapacağım çalışma ile ilgili izni sağlayan ve içtenlikle ilgilenen, Galatasaray Lisesi müdürü, Sayın Prof. Dr. Yıldızhan Yayla'ya, ve özellikle yaptığı Osmanlıca çevirileriyle beni geniş ölçüde aydınlatan kütüphane memuru, Sayın Celal Kışmır'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

1911 yılına ait bir ders programında ise, fazla bir değişiklik olmamakla beraber, konu başlıkları biraz daha genişletilmiş, bazı bölümler ise programdan çıkarılmıştır. IV. sınıfta okutulan Ortaçağ tarihi programında Araplar, Hz. Muhammed ve Kur'an ile ilgili bölümlerle, dört Haçlı seferini anlatan bölüm, üzeri kalemle çizilerek çıkarılmış ve yanına Osmanlıca bir not düşülerek, bu konuların Kısım-i Osmani'de okutulduğu belirtilmiştir. Okul yönetmeliğine göre, Türk çocukları ayrıca Kısım-i Osmani'de, Eski Türkler, Türklerin İslamı kabulden önceki medeniyetleri, İslam öncesi Araplar, Din ve İslamiyet, Ahlâk ve adetler, İslamın doğuşu esnasında İran ve Şarki Roma, Müslümanlığı doğuran nedenler ve Hz. Muhammed'in hayatı konularını, Osmanlıca yanında Arapça ve Farsça dillerini de öğreniyorlardı. Doğal olarak, yabancı uyruklu çocuklara bu dersler zorunlu tutulmuyor, ancak Türk çocukları onların gördükleri derslere de bütünüyle katılıyorlardı.

Böylece, henüz yerleşik düzeyde Darülfünun'da bile okutulmayan derslerin, bu derece kapsamlı bir şekilde verildiği Mekteb-i Sultani mezunlarının, açılacak bir okulda özellikle tercih edilmelerinin nedeni de, son derece net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra ve özellikle 1929-30 yıllarını takip eden dönemlerde, her alanda olduğu gibi, tarih ve Eskiçağ tarihi ile ilgili her atılım ve kuruluşta Atatürk'ün adını görmekteyiz. 19 Eylül 1923 tarihinde, kendisine verilmek istenen fahri müderrislik ünvanına telgrafla verdiği cevapta, o zaman «Darülfünun-u Edebiyat Medresesi» olarak anılan okulun adı için, üzerine basarak fakülte deyimini kullanmış olması da, daha o dönemde bu alanda bazı değişiklikler yapmak yolundaki düşüncelerinin açık bir göstergesidir. Böylece, üniversite işine daha ağırlık verilerek genişleme olanağı sağlanmış ve 1 Nisan 1924 tarihli kanuna göre düzenlenip, Bakanlar Kurulu'nca onaylanan 21 Nisan 1924 tarihli talimatnamedeki esaslar, Darülfünun'un 1933'te lağvedilmesine kadar korunmuştur.

1924 tarihinden itibaren, daha önce belirttiğimiz, sanat tarihi uzmanı Albert Gabriel konferans şeklinde dersler vermiş, yaz aylarında ise, fakültede bir seri konferanslar düzenlenmiştir.

28-30 Temmuz 1929 tarihinde fakültede asli kürsülerle, kürsü dışı dersler saptanmış, yine aynı tarihte fakülte dergisi yeniden ele alınarak, içinde çeviriler, orijinal araştırmalar, eleştiriler ve bibliyografyalar yayınlanmasına karar verilmiştir. 1931 yılında fakültede «asli» ve «ihtisas» olarak ayrılan derslerde, yine Eski çağlarda Doğu Tarihi ile Yunan ve Roma Tarihi, tarih bölümü altında ihtisas dersleri olarak okutulmuşlardır. Yine bu dönemlerde, sanat tarihi ve arkeoloji ile ilgili konular, verilen konferanslar şeklinde süregelmiştir.

Bu arada, yine Atatürk'ün teşvikiyle, özellikle Türk ve Türkiye tarihini araştırmak ve yayımlamak amacıyla 16 kişiden oluşması kararlaştırılan «Türk Tarih Heyeti», 4 Haziran 1930'da, başta heyetin kurulmasında büyük katkıları bulunan Afet İnan olmak üzere, yönetim kurulunu seçmiştir. Giderek tarih konusuyla ilgili detaylara inmeye başlayan Atatürk, cemiyetin kuruluş çalışmaları esnasında, daha sonra yapılacak arkeoloji çalışmaları için Türk araştırmacı potansiyelinin gerekli olduğunu farketmiştir. Bu amaçla 22 Mart 1931 tarihinde devrin başbakanı İsmet İnönü'ye çektiği telgrafta, daha fazla öğrenci yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamış ve hemen sonra, 12 Nisan 1931 tarihinde «Türk Tarih Tetkik Cemiyeti» kurulmuştur. Cemiyetin kuruluşundan sonraki ilk işi, liseler için dört ciltlik tarih kitaplarının hazırlanması olmuş ve bu eser, Atatürk'ün de çalışmaları yakından izlemesi ve desteğiyle kısa sürede tamamlanarak, Milli Eğitim Bakanlığı'na bastırılmıştır. Bunu ortaokul ve ilkokullar için hazırlanan tarih kitapları izlemiştir.

Daha sonra 2-11 Temmuz 1932 tarihinde toplanan I. Türk Tarih Kongresi'nin asıl amacı, bu kitaplarda yerini bulan yeni tarih görüşünün ve tarih öğreniminde izlenen yolun, öğretmenlere ve kamuoyuna anlatılmasıdır. Atatürk, önce 14 Şubat 1932 tarihli emriyle, Temmuz ayında tarih öğretmenlerine bir kurs düzenlenmesini istemiş, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak oluşturulan «Tarih Öğretmenleri Kursu», sonradan «I. Türk Tarih Kongresi» adını almıştır. Bu düzenlemeden elde edilmek istenen sonuçlardan belki de en önemlisi, üniversite, lise ve ortaokullardaki tarih öğretmenlerini biraraya getirerek, varsa fikir ayrılıklarını, ya da kuşkuları ortadan kaldırmaktır.

Bu arada, dil kapsamında, Türk dilinin bütün lehçeleriyle, bugünkü ve dünkü durumunun bilimsel yollarla saptanması ve dilin kökeninin araştırılması için, Güneş-Dil teorisi ortaya atılmış, ancak ümmet şuuru yerine ulus şuuru verilmesi amacıyla yapılan, bu abartılı teoriden kısa sürede vazgeçilmiştir.

Atatürk, özellikle uygarlığımızı ve tarihimizi yabancılardan değil, bizzat kendimizin araştırarak öğrenmemiz gerektiği üzerinde durmuştur. Ayrıca, bu dönemden sonra, tarih kavramı sadece Türk toplumunun tarihi olarak değil, bugün üzerinde yaşadığımız topraklarda yüzyıllar boyu hüküm sürmüş uygarlıkların tarihi olarak algılanmaya başlanmıştır. Atatürk, bu amaçla, Türk ulusunun kendi kişiliğini kazanmasını ve dışardan gelecek her türlü tehlikeye karşı kendini savunabilmeyi öğrenmesini istemiştir. Böylece, Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin çalışmaları arasında, Eskiçağ Türkiye Tarihi'nin çok iyi bir şekilde araştırılması amacıyla, 15 Eylül 1932 tarihinde yapılan toplantıda, bir kitap yazılmasına ve içinde Eskiçağ tarihinin, İç Anadolu Kavimleri ve Ege Havzası Kavimleri olmak üzere, iki bölümde incelenmesine karar verilmiştir.

Bu faaliyetler giderek hız kazanmaya başlarken, üniversite-
deki eğitim ve öğretimin de her yönüyle elden geçirilmesi ve düzeltilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bütünüyle bir batılılaşma politikası izleyen devlet yönetiminde, üniversite sisteminde de batılı anlamda bir üniversite geleneğinin kurulması ve bir batı modeli getirilmesi uygun görülmüştür. Bu amaçla Atatürk, üniversitenin modernleştirilmesi işini dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'e vermiştir. Reform için İsviçre'li profesör Albert Malche'dan bu konuda bir rapor hazırlanması istenmiş, Malche 1932'de ülkemize gelip bir süre kalarak, raporunu sunmuştur. Daha sonra Türkiye'de bir sene kadar kalıp, danışmanlık ta yapan Malche'a Almanya'dan gelen patolojik anatomi profesörü Philipp Schwartz'ın da katkıları olmuştur. Böylece, 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 no.lu kanunun hükmüne uyularak yapılan reformla, 31 Temmuz 1933'te lağvedilen üniversite, 1 Ağustos 1933 tarihinde yeniden kurulmuştur. Bu dönemden itibaren, üniversite İstanbul Üniversitesi, fakülte de Edebiyat Fakültesi olarak anılmaya başlanmıştır.

Ancak, bu batı modelinde gerçekleştirilmek istenen eğitim düzeyinin eldeki hocalarla verilmesi olanaksızdı. Ayrıca, daha önce üniversitede yer almamış kürsülerin kurulması da söz konusuydu. İşte bu esnada Almanya'daki politik görüşler nedeniyle, pek çok bilim adamının ülkelerini terketmek istemeleri bizim için büyük bir şans olmuş ve bu tarihlerde, yine başta Almanya olmak üzere, Avrupa'dan ülkemize büyük bir beyin göçü başlamıştır.

Bu kişiler arasında, ülkemizde Eskiçağ Bilimleri'nin kurucusu olan ve fakülteye gerçek bilim anlayışını getiren, Helmuth Theodor Bossert de vardır. 1933 tarihinde Bavyera İlimler Akademisi hesabına Boğazköy'de incelemeler yapmak üzere Türkiye'de bulunan Bossert, Ankara'da bir toplantı esnasında Reşit Galip'le tanışmış ve Galip ona üniversite reformundan bahsedip, Edebiyat Fakültesi'nde hoca olmasını önermiştir. Böylece Bossert, o zaman kurulan, Türk Arkeoloji Enstitüsü'nün başına getirilmiş, daha sonra enstitünün ikiye ayrılmasıyla, «Önasya Dilleri ve Kültürleri» adı altında kurulan yeni bir kürsüye nakledilmiştir. 1959 yılına kadar, kürsüyü idare edip öğrenciler yetiştiren Bossert, aynı zamanda bilimsel araştırmalarımız için önemli bir kaynak olan ve fakülte bünyemizde çıkarılan, *Anadolu Araştırmaları*, ya da Almanca adıyla *Jahrbuch für kleinasiatische Forschung*, adlı derginin de yayımını gerçekleştirmiştir. Hitit hiyeroglif yazısını çözen Bossert, 1947 yılında da Türk tabiiyetine girmiştir.

Bu arada, Atatürk, yıllardır ülke çapında tek üniversite olarak, eğitim ve öğretim yükünü taşıyan İstanbul Üniversitesi'nin yanında, 10 Haziran 1935 tarihinde, bir de başkent Ankara'da bir üniversite kurulması yolundaki çalışmalarını başlatmıştır. Daha önce çeşitli bakanlıklara bağlı olarak açılan yüksek okulların yanısıra, adını bizzat Atatürk'ün koyduğu Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, başkentteki ilk üniversite fakültesi olma ünvanını kazanmıştır. Atatürk, fakülteye bu ismi verirken, bu üç bilim dalının birbiriyle son derece ilgili olduğu bilinciyle, hareket etmiştir. Yine, önce Türk ve Türkiye tarihine kaynaklık edecek, bütün eski dillerin öğrenimi için fakültede kürsüler kurulmasına ve yabancı uzmanların Türk öğrencilerini bu kollarda yetiştirmelerine karar verilmiştir. Bu amaçla, Önasya için Sümeroloji ve Hititoloji, klasik diller için de Latince ve Yunanca kürsülerinin teşkili, kuruluş

programında yer almıştır. Buna göre, kurulan bilim dallarında, bir yandan filolojik öğrenim yapılırken, diğer yandan da tarihin ana kaynaklarını dilimize çevirebilecek gençler yetiştirilecektir. Yine bu tarihte, Türk Tarih Tetkik Heyeti'nin adı, bugün anıldığı şekliyle, Türk Tarih Kurumu olarak değiştirilmiştir.

Böylece, 9 Ocak 1936 tarihinde açılan fakültede, yabancı bilim adamlarından Benno Landsberger Sümeroloji, Hans Gustav Güterbock Hititoloji ve Hans Henning von der Osten Arkeoloji, kürsülerinin başlarına getirilmişlerdir. Yine aynı tarihte, aslen tıp doktoru olan, ancak antropoloji alanında da değerli çalışmaları bulunan Şevket Aziz Kansu, bu isimle açılan kürsüde, başkan olarak çalışmalarına başlamıştır. Klasik Filoloji çalışmaları da George Rohde'un katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca, yine aynı tarihlerde, Bedesten'de, bugünkü adı Anadolu Medeniyetleri Müzesi olan, Ankara Müzesi kurulmuş, yani Ankara'da teorik ve pratik çalışmalar aynı anda başlamıştır.

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde, kürsülerin kurulmasına rağmen, doğal olarak hemen geniş bir öğrenci kitlesi oluşturulamamış ve normal lise mezunlarının yanısıra, bir defaya mahsus olmak üzere, öğretmen okullarının başarılı öğrencileri bu bölümlere sevk edilmişlerdir. Yine Ankara'da önemli bir olay da, adını bizzat Atatürk'ün koyduğu *Belleten* adlı derginin, 1937 yılından başlayarak, günümüze kadar kesintisiz, üç ayda bir yayınlanması olmuştur.

Yabancı bilim adamları ve uzmanlarının İstanbul ve Ankara'ya gelerek çalışmaya başlamalarının doğal bir sonucu olarak, Türkiye ve Avrupa ülkeleri arasında bilimsel ve kültürel bir köprü oluşmuştur. Bu tarihlerde, İstanbul ve Ankara'daki Eskiçağ bilimleri kürsülerinin öğrencileri ya da mezunları, yine başta Almanya olmak üzere, Avrupa ülkelerine gönderilmiş ve burada, tarih, arkeoloji, eski Önyasya dilleri, klasik diller ve modern Hint-Avrupa dilleri üzerine öğrenim görmüşlerdir. Yıllarca ülke dışında kalarak uzmanlaşan ve döndüklerinde yabancı bilim adamlarının asistanları olarak görevlerine devam edip, daha sonra kürsü başkanlıklarını onlardan devralan, isimlerini her zaman saygıyla andığımız bu kişiler, Türkiye'de dallarındaki ilk Türk bilimsel şahsiyetleri oluşturmuşlardır.

Bu bilim adamlarımız sayesinde, daha önce toplu halde okutulan pek çok bölüm, başlı başına birer kürsü haline getirilmiştir. 1944 yılında Klasik F'iloloji kürsüsü kurulduktan sonra, İstanbul'da Arkeoloji Müzesi müdür muavini olan, aynı zamanda, Eskiçağ dersleri verip, Bizans Sanatı ve arkeoloji ile ilgilenen öğretim üyesi Arif Müfid Mansel, 1946 yılında Arkeoloji kürsüsünü kurmuştur. Bunu daha sonra kurulan, Prehistorya bölümü izlemiştir.

Kürsüsünün İstanbul'da kurulmasıyla aynı zamana denk düşen yıllarda, liselerde uygulanmak istenen klasik diller öğretimi, seçmeli ders kapsamında olduğundan, öğrencilerin fazla ilgi göstermemesi nedeniyle, kısa sürede kaldırılmış, yerine yaşayan batı dilleri okutulmaya başlanmıştır.

Sözlerimi bugünkü bilimsel çalışmalarımızı borçlu olduğumuz, büyük önder Atatürk'ün tarihsel çalışmalara olan duyarlılığı ve verdiği önemi vurgulayan, eşsiz bir örnekle noktalamak istiyorum. Daha henüz Türkiye'de kürsüsü dahi bulunmayan Hititoloji bilimiyle ilgili olan ve Fransa'da yayınlanıp, bugün bu sahada çalışan herkesin yakından tanıdığı, *Revue Hittite et Asiatique*, adlı dergiyi himayesine alan Atatürk, bu faaliyetini ölümüne kadar sürdürmüş, bu tarihten sonra ise bu görevi İsmet İnönü üstlenmiştir. Ne yazık ki, II. Dünya Savaşı sonrasında *RHA* tekrar yayınlanmaya başladığında, bu gelenek bizim zamanında harekete geçemememiz ve herhalde Fransa'nın da unutkanlığı nedeniyle sürdürülememiştir.

Düşülen bu gibi hataların bir daha tekrarlanmaması için, Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda, değerli hocalarımızdan aldığımız bilim anlayışı ve ışığında, bu alandaki çalışmaları yarınki kuşaklara aktaracak olan ben ve benim gibi genç nesildeki bütün arkadaşlarım, her zaman daha ileriye ve iyiye ulaşmak yolunda, elimizden geleni yapacağımıza huzurlarınızda söz veriyoruz.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA

- Anadolu Araştırmaları*, II/1-2, (1965), (Helmuth Theodor Bosser't'in Anısına Armağan), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Bellekten*, XLV/1-2, (1981), (Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı), T.T.K. Basımevi, Ankara.
- CEZAR, M. *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*, 1971, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*, 1973, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, 1974, A.Ü.D.T.C.F. Yayını, Ankara.
- ÇOKER, F. *Türk Tarih Kurumu, Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, 1983, T.T.K. Basımevi, Ankara.
- Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, 1981, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

